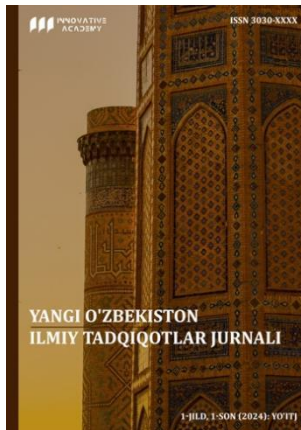

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI FANINI O'QITISHDAGI QIYINCHILIKLAR

Maftuna Sagdatdinova

Nukus davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14910323>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 11-fevral 2025 yil
Ma'qullandi: 12-fevral 2025 yil
Nashr qilindi: 22-fevral 2025 yil

KEY WORDS

*Boshlang'ich ta'lim, metod,
o'qitish, ona tili, o'qish
savodxonligi, qiyinchilik.*

ABSTRACT

Boshlang'ich ta'lim jamiyat taraqqiyotining asosi bo'lib, har bir bola ilk bilim va ko'nikmalarni aynan shu bosqichda oladi. Ayniqsa, ona tili va o'qish savodxonligi fanlari o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim jarayonida muvaffaqiyat qozonishlari uchun mustahkam poydevor yaratadi. Bu fanlarni o'qitish o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, o'z fikrlarini aniq va to'g'ri ifoda eta olish, mustaqil fikrlash va mantiqiy xulosa chiqarish kabi muhim jihatlarni o'z ichiga oladi. Biroq, boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish savodxonligi fanlarini o'qitish jarayonida pedagoglar turli qiyinchiliklarga duch keladilar. Ushbu maqolada ana shu qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari haqida batafsil to'xtalib o'tamiz.

KIRISH

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarga ona tili va o'qish savodxonligini o'rgatishda eng katta qiyinchiliklardan biri – samarali metodik yondashuvni tanlashdir. Bolalarning yosh xususiyatlarini inobatga olmagan holda qo'llaniladigan an'anaviy o'qitish usullari o'quvchilarning qiziqishini pasaytirishi va ta'lim samaradorligini kamaytirishi mumkin. Masalan, faqatgina ma'ruza usulida dars o'tish yoki quruq qoidalarga asoslangan ta'lim o'quvchilar uchun qiziq bo'lmasligi mumkin.

Bundan tashqari, ko'pincha o'quv materiallari quruq va zerikarli bo'lib, bolalarning diqqatini jamlay olmasligi kuzatiladi. Shu bois o'qituvchilar interfaol metodlardan keng foydalanishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan:

- O'yin metodlari – bolalar o'yin orqali osonroq o'rganishadi. Masalan, so'z topish, she'rlar yodlash, rolli o'yinlar va dramatizatsiya o'quvchilarning qiziqishini oshiradi.
- Vizual metodlar – rasmlar, chizmalar va grafik materiallardan foydalanish bolalarning tushunchalarini shakllantirishda yordam beradi.
- Jamoaviy ishlash – bolalarni kichik guruhlariga bo'lib topshiriqlar berish, hamkorlikda o'rganish muhitini yaratish, tengdoshlari bilan fikr almashish o'quv jarayonini samarali qiladi. Shunday qilib, samarali metodlar qo'llash orqali o'qituvchilar ona tili va o'qish savodxonligi fanlarini bolalar uchun yanada qiziqarli va tushunarli qilib bera oladilar.

ASOSIY QISM

Har bir bolaning qobiliyati, tafakkur tezligi va bilim o'zlashtirish darajasi turlicha bo'lishi tabiiy. Biroq, boshlang'ich sinflarda sinf hajmining kattaligi yoki vaqt cheklovlari sababli har bir o'quvchiga individual yondashish mushkul bo'lib qoladi. O'quvchilarning ayrimlari yangi

bilimlarni tez o'zlashtirsa, boshqalari ortda qolishi mumkin. Natijada, orqada qolgan bolalar o'zlariga ishonchsizlik sezib, darsga bo'lgan qiziqishlarini yo'qotishadi.

Bu qiyinchilikni yengish uchun quyidagi yondashuvlarni qo'llash tavsiya etiladi:

- Differensial yondashuv – o'qituvchi turli darajadagi topshiriqlar tayyorlab, o'quvchilarning bilim saviyasiga qarab ularni bajarishga yo'naltirishi kerak. Masalan, yuqori darajadagi o'quvchilarga murakkabroq matnlarni o'qitish, orqada qolayotgan bolalarga esa sodda va tushunarli mashqlar berish mumkin.
- Individual qo'llab-quvvatlash – darsdan tashqari qo'shimcha mashg'ulotlar tashkil etish va o'quvchilarga alohida maslahatlar berish foydali bo'ladi.
- Bola qiziqishlariga mos metodlar – har bir o'quvchining qiziqishlarini inobatga olib, ular yoqtirgan mavzularga oid matnlar va mashqlar berish o'zlashtirish samaradorligini oshiradi.

O'quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olgan holda o'qitish jarayoni samaradorligi oshadi va har bir bola o'z salohiyatini to'liq namoyon qila oladi.

Zamonaviy ta'lim jarayoni turli texnologik vositalarni qo'llashni talab qiladi. Ammo ayrim maktablarda interaktiv doskalar, kompyuterlar yoki zamonaviy o'quv qurollarining yetishmovchiligi pedagoglarning samarali faoliyat yuritishini qiyinlashtiradi. Masalan, o'qituvchilar internet manbalaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmasa, ta'lim jarayonini yangicha yondashuvlar bilan boyitish mushkul bo'ladi.

Bu muammoni hal qilish uchun:

- **Maktablarni zarur texnologiyalar bilan ta'minlash** – davlat va nodavlat tashkilotlar maktablarni zamonaviy o'quv qurollari bilan ta'minlashga e'tibor qaratishlari lozim.
- **Pedagoglarning texnologik savodxonligini oshirish** – o'qituvchilar uchun maxsus seminar va treninglar tashkil qilish, ularga texnik vositalardan samarali foydalanish bo'yicha bilim berish zarur.

Texnologiyalarni ta'limga joriy etish bolalarning qiziqishini oshirish bilan birga, ta'lim sifatini ham oshirishga xizmat qiladi.

O'quvchilar boshlang'ich sinflarda yozuv va nutq sohasida ko'plab xatolarga yo'l qo'yishadi. Bu xatolar grammatik, imlo yoki uslubiy bo'lishi mumkin. O'qituvchilar uchun har bir o'quvchining xatolarini tuzatish va to'g'ri yo'l ko'rsatish katta vaqt talab qiladi.

Bu muammoni yengish uchun quyidagi usullar qo'llanilishi mumkin:

- O'quvchilarning o'z-o'zini tekshirish ko'nikmasini rivojlantirish – bolalarga o'z xatolarini mustaqil tekshirishni o'rgatish kerak.
- Xatolarni ijobiy baholash – bolalarni haddan tashqari tanqid qilish emas, balki ularni xatolar ustida ishlashga rag'batlantirish kerak.
- Maxsus o'yinlar va mashqlar – matn tahlili, jummalarni to'g'ri tuzish bo'yicha turli interfaol o'yinlarni qo'llash natijalarni yaxshilaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ona tili va o'qish savodxonligini o'zlashtirish darajasiga ularning oilaviy muhitining bevosita ta'siri katta. Chunki bola ilk bor til bilan aynan oilada tanishadi va nutq ko'nikmalarini oila a'zolari bilan muloqot jarayonida shakllantiradi. Shunday ekan, oila a'zolari bolaning savodxonligiga qanday yondashsa, uning kelajakdagi bilim olish jarayoni ham shunga qarab shakllanadi.

Ba'zi oilalarda bolalarga kitob o'qish odati singdirilmagan bo'lib, ular ko'proq televizor ko'rish yoki mobil qurilmalardan foydalanishga moyil bo'lishadi. Natijada, bolalar kitob o'qishga va matn bilan ishlashga qiziqmaydi, bu esa ularning savodxonligi va mantiqiy fikrlash qobiliyatiga salbiy ta'sir qiladi. Bundan tashqari, ayrim ota-onalar bolalarining ta'lim jarayonida faol ishtirok etmaydi, ularning o'qish jarayoniga yetarlicha e'tibor qaratmaydi. Bu esa bolaning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini kamaytirishi mumkin.

XULOSA VA MUNOZARA

Boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish savodxonligini o'qitish jarayoni juda muhim va mas'uliyatli jarayondir. Chunki aynan shu bosqichda bolalarning muloqot qobiliyatlari,

fikrlash ko'nikmalari va savodxonligi shakllanadi. Biroq, bu jarayonda o'qituvchilar turli qiyinchiliklarga duch keladilar.

1. Metodik yondashuvdagi muammolar – O'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olmagan holda quruq, an'anaviy usullarni qo'llash ta'lim samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu sababli, interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish zarur.

2. O'quvchilarning individual xususiyatlari – Har bir o'quvchining o'ziga xos qobiliyatlari va bilim o'zlashtirish darajasi bor. Differensial yondashuvni qo'llash orqali har bir o'quvchiga mos ta'lim berish mumkin.

3. Texnik va moddiy resurslarning yetishmasligi – Ba'zi maktablarda zamonaviy texnik vositalarning yo'qligi o'qitish jarayonini qiyinlashtiradi. Maktablarni zarur jihozlar bilan ta'minlash va pedagoglarning texnologik savodxonligini oshirish muhimdir.

4. Nutq va yozuvdagi xatolar – O'quvchilar savodxonlikni shakllantirish jarayonida ko'plab xatolarga yo'l qo'yadilar. Ularni ijobiy yondashuv bilan to'g'ri yo'naltirish, mustaqil tekshirish ko'nikmalarini rivojlantirish lozim.

5. Oilaviy muhitning ta'siri – Bolaning ona tili va savodxonlik darajasi uning oilaviy muhitiga bog'liq. Ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish va ularning pedagogik ko'nikmalarini oshirish bolaning muvaffaqiyatli o'qishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish savodxonligini o'qitishdagi qiyinchiliklarni yengish uchun kompleks yondashuv zarur. O'qituvchilar zamonaviy metodlarni qo'llashlari, texnologiyalardan foydalanishlari, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olishlari va oilalar bilan samarali hamkorlik qilishlari kerak.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Rasulova M., "Boshlang'ich ta'lim metodikasi", Toshkent, 2020.
2. Karimov A., "Ona tili o'qitish nazariyasi", Toshkent, 2019.
3. Saidova G., "Savodxonlikni oshirish bo'yicha metodik tavsiyalar", Samarqand, 2021.
4. Alimov Sh., "Bolalar psixologiyasi", Toshkent, 2018.
5. "Boshlang'ich ta'lim fanlari bo'yicha darsliklar", O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi nashri, 2022.